

ЕВФЕМІЗАЦІЯ НА ТЕМУ «СМЕРТЬ» (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ Й АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

У статті розглядається евфемізація на тему «смерть» на матеріалі української й англійської мов. Автором здійснено їхній аналіз із застосуванням українських і англійських словників.

Ключові слова: *евфемізм, життя, смерть, фразеологізм.*

Кожна культура формує своє бачення найфундаментальніших екзистенційних дихотомій – життя і смерті. На сучасному етапі в англійській та українській мові поряд із неологічними процесами відбувається евфемізація багатьох мовних явищ, що пов'язано з необхідністю дотримання політкоректності у спілкуванні. Цей процес відзначається особливою інтенсивністю та являється потужним засобом формування нових суспільних стандартів [2].

Проблемі теоретичного обґрунтування евфемізації в мовознавстві приділяється значна увага. Аспекти цього процесу певною мірою досліджено та описано в працях багатьох мовознавців ХХ ст., зокрема К. Аллана, К. Беррідж С. Відлака, І. Гальперіна, Б. Ларіна, та інших [3, 112].

Евфемізм (грец. εὐφημισμός – добре мовлення) – пом'якшувальні або маскувальні слова і вислови, які використовуються замість слів, котрі сприймаються як небажані, неприйнятні, вульгарні, зневажливі, ненормативна лексика, образливі або табу, а також умовне позначення деяких власних імен [2]. Також «евфемізм» — це лексична прихована стратегія. Він може служити введенню в оману третьої особи про поганий стан речей, а також і морального саморозвантаження [2]. Евфемізація — це один зі зручних способів сказати неправду та змінити сприйняття небажаної інформації: наприклад, *упокоїтись, навіки спочити, заснути в Бозі* замість слова *померти*; *нечистий, не при нас згадуючи, нечиста сила* замість чорт та інші [4].

Основними семантичними процесами, внаслідок яких утворюються евфемістичні субститути, виявилися фразеологізація, генералізація, метафоризація, іронія (реверсія) та метонімізація [1].

Поняття смерті з прадавніх часів бентежило свідомість людей. Це завжди було чимось незвіданим, незрозумілим, неконтрольованим, а тому небезпечним і невідворотним. Так, виникає поняття евфемізації цього концепту. Цей факт є яскравим свідченням того, наскільки важливе місце посідає логічне завершення людського життя у картині світу етносу.

В евфемізмі-табу, як мовленнєвому акті, що складає основу ритуальної (словесної) дії, проявилася, з одного боку, потребою людини забезпечити себе від всілякого зла, від незгод

буденності; а з іншого, – у ньому проявилася поетична творчість народу: магія, буденність і поезія поєдналися в спільному мовному явищі – непрямому способі найменування світу [2].

Розглянемо деякі приклади евфемізмів, що вживаються в українській мові до слова «померти». Науковці звертають увагу на фразеологічні одиниці (ФО), що виступають в ролі евфемізмів. За релігійним уявленням, дух – це безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя і відрізняє її від тварин, звідси з'явилися **евфемізми**: *віддати Богу дух* (вмерти); *дух вийшов з кого* (умер); *дух спустити, пуститися духу* (померти) [4, 322]. Усі вищезазначені приклади містять в собі слово «дух», що є найуживанішим.

Після смерті людину традиційно ховають. Тому, навіть, якщо людина ще не померла, але вже близька до смерті, кажуть, що *вона дивиться у могилу*, тобто, могила, як звичне місце поховання людей є у свідомості українців символом самої смерті, про що свідчить фразеологізм *землею пахне* (у значенні бути близьким до смерті) [3, 396].

Померти можна по-різному, і це яскраво демонструється на прикладі кількох фразеологічних одиниць: *полягти (загинути, умерти) смертю хоробрих* (загинути в бою); *собаці собача смерть* (смерть поганой людини); *смерть за смерть* (відплата, помста за вбивство); *нести (сіяти) смерть* (знищувати, позбавляти життя багатьох); *своєю смертю зі словом помирати* (померти від хвороби, від старості); *не своєю смертю зі словом помирати* (померти передчасно від підступних дій, в бою або від нещасного випадку) [4:167].

Яскравими прикладами евфемізмів на тему смерті в англійській мові є наступні приклади: *to pass a way* (померти), *to depart one's life* (відійти у вічність), *to breathe one's last* (піти за вічну межу); *to be no more* (більше не бути); *to lose one's life* (втратити життя); *to expire* (минути згідно з терміном придатності); *to go behind the eternal cloud* (піти на вічні небеса); *to go west* (піти з життя); *to join the majority* (приєднатися до більшості); *to put a nend to one's life* (накласти на себе руки); *to go to a better place* (піти в краще місце); *to meet one's maker* (зустрітися за своїм творцем), під творцем розуміється Бог; *to go to Davy Jones's locker* (відправитися в рундук Деві Джонса) [5; 6]. Цей евфемізм дуже цікавий, адже за легендою Деві Джонс – це злий дух, який живе на дні моря. А його рундук – це океан, місце спочинку моряків. Отже, цей приклад є найуживанішим серед моряків [5:245].

Розглянемо ще декілька дуже цікавих евфемізмів: *to go to one's reward* (відправитися за своєю нагородою). Англіїці вважають, що після смерті людину очікує нагорода за всі її діяння.

To be in Abraham's bosom (потрапити в лігво Абрамова), що за біблійними мотивами «потрапити в рай». *To send one to eternity or to the Promised Land* (відправитися в вічність або землю обітовану); *to take the last train to glory* (сісти на останній поїзд на шляху до слави); *to make the ultimate sacrifice* (принести найбільшу жертву, тобто своє життя); *to be at peace / at rest* (бути в мирі та спокої) [5; 6].

Усі приклади мають одну мету, уникаючи слів «померти» та «смерть» – передати цю трагічну новину. Найцікавішим є те, що евфемізми не містять в собі трагічності, скорботи та страждання, на відміну від прямого повідомлення про смерть людини.

Щодо української мови, то проаналізовані евфемізми несуть в собі повідомлення про смерть людини. Деякі приклади містять в собі релігійні погляди людей, де найуживанішою лексемою є «дух». В англійській мові тема смерті також є табуованою. Аналізовані приклади містять найуживанішу лексему «to go», що в перекладі на українську означає «іти». Слід зазначити що, на відміну від української мови, де дуже часто зустрічається слово «смерть», в англійській мові приклади не містять цієї лексеми, адже вона заборонена.

Отже, мотиваційні передумови вживання евфемізмів носіями мови можуть бути різними, проте всі вони мають єдину мету – замінити соціально або психологічно неприйнятні прямі номінації на аналогічні, але з більш нейтральним значенням, що значною мірою полегшує процес передачі інформації у певних сферах людської діяльності.

Список використаної літератури

1. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90 рр. ХХст. Запоріжжя: РА “Тандем-У”, 1997. 396 с.
2. Евфемізм. Евфемізми / [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL: <https://uk.wikiquote.org/wiki/Евфемізм>.
3. Евфемістична лексика англійської мови як відображення цінностей англомовних культур [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL : <http://www.phil4.gfh/delist?5hj.com/>.
4. Словарь української мови / Упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко : в 4-х т. К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Том 1. 321 с.
5. Holder R. W. Oxford Dictionary of Euphemisms. Oxford University Press, 2003. – 501 p.
6. A Dictionary of Euphemisms : How not to say what you mean. Oxford University Press, 2008. 412 p.